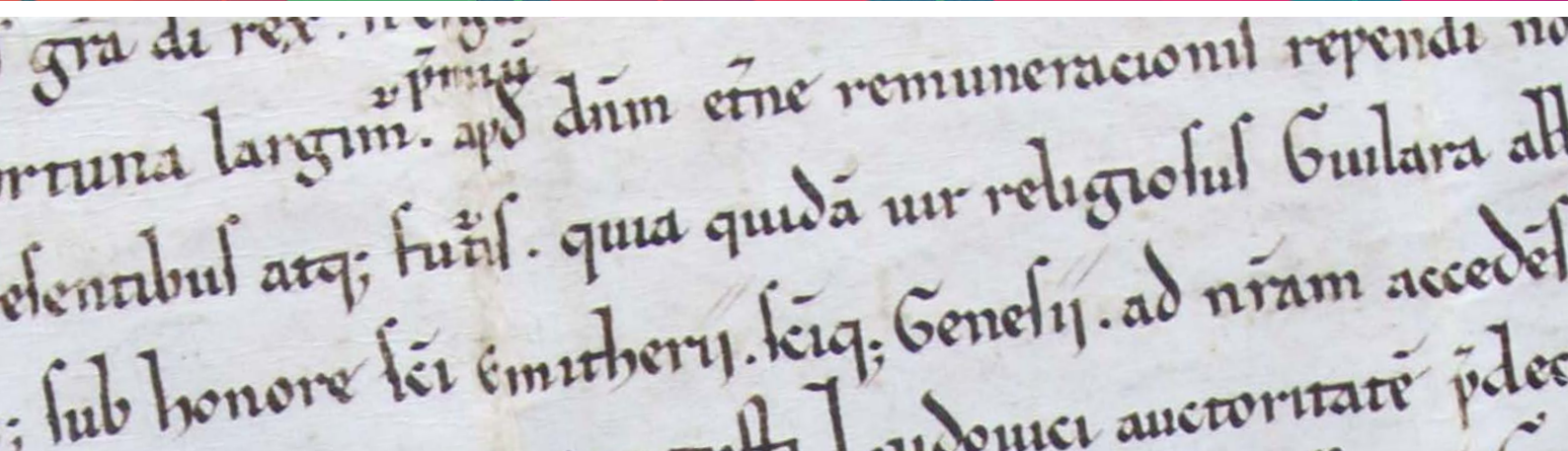

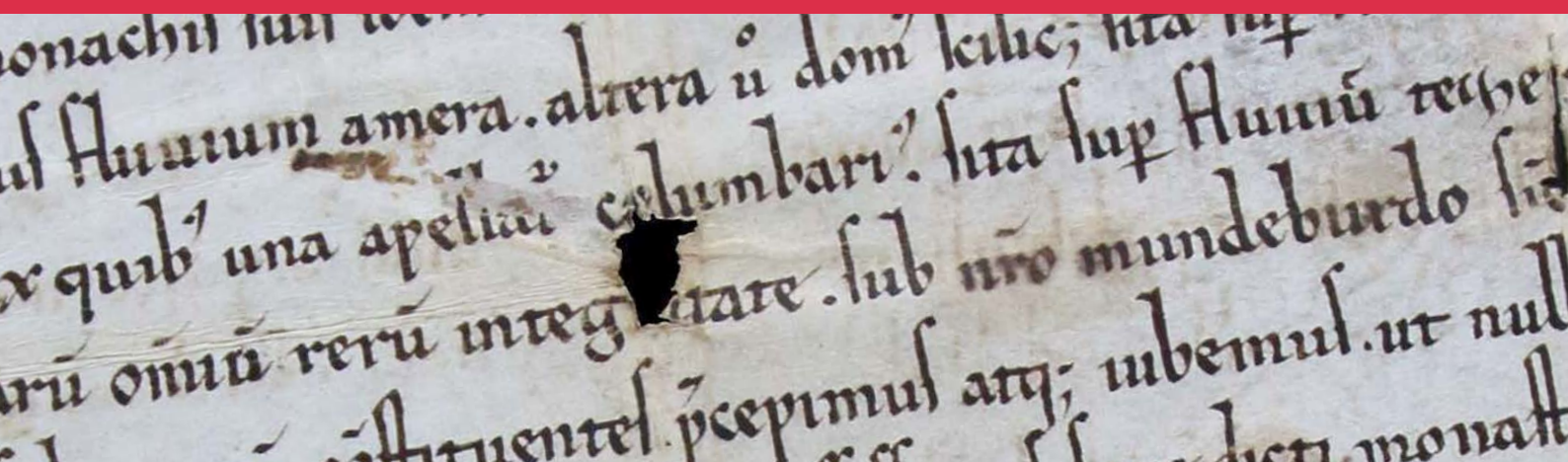

ACTE DE PRESENTACIÓ

PRECEPTE DEL 844 CONCEDIT PEL REI CARLES EL CALB AL MONESTIR DE SANT MEDIR I SANT GENÍS -DE CARTELLÀ-, QUE AL SEGLE X ESDEVINGUÉ SANTA MARIA D'AMER

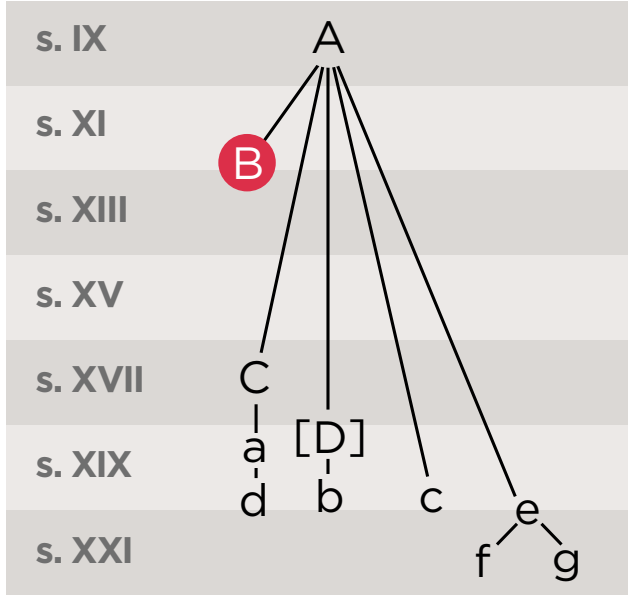
Còpia en pergamí del segle XI-XII, dipositat a
l'Arxiu Comarcal de la Selva la primavera de 2017

AMER, 9 DE JUNY DE 2017

In nōe sē et indiuidue trinitatis. karolus grā dī rex. si erga loca diuinis cultibus mancipata p̄t amorē dī eorūq; in
eisdem locis sibi famulantib; beneficia oportuna largimur. q̄d dñm et̄ne remuneracionis rependi nō dīdīmi. Idcirco nō
tū sit omib; sē dī ecclē fidelibus et nris presentibus atq; futuris. quia quidā uir religiosus Gulara alba monasterij qd est
sitū in pago gerundenſe constructū. scilicet sub honore sēi emithery. scilicet Genesij. ad nrām accedēs serenitatē. optulit pre
cellencie nrē. quandā domni et genitoris nrī glōse memorie augusti Ludouici auctoritatē p̄decessori siquidem suo ue
nerabili abbī Deodato factā in qua continebat̄ qualiter idem domni et genitor nrī. p̄ intercessionē Gauquelmī condā march
onis. eū et monachos suos p̄dictūq; monasteriū cū omib; reb; sibi p̄tinentib; sub sue imunitatis tuncione defensionisq;
munimine clementer suscepit. P̄t itaq; reuerenciā nrā idē Gulara alba. ut eandem domni et genitoris nrī renouātes p̄cep
tū. eū monachosq; suos una cū p̄scripto monasterio et cellulis sibi p̄tinentib; alijsq; omib; reb; sibi p̄tinentib; sub nrē imunitatis
defensione recipe plenissime dignaremur. cui in quā p̄tensionibus libentē adq̄eumur. et ita illi cōcessisse omib; notū ēe uo
lumus. Quia p̄t eundem abbem cū monachis suis idem monasteriū cū omib; reb; sibi p̄tinentib; ac cellis sibi subiectis. q̄
rū una dicit̄ dom̄ sē Marie sita seculi fluitum amara. altera uero dom̄ scilicet sita sup̄ flumē terrā. Nec nō etiā cellula
dual in pago unpuritanenſe sita. ex quib; una apellat̄ columbari. sita sup̄ flumē regeja. Altera q̄ppe dicit̄ carcer
iusta maris magni litora. cū oī earū omniū rerū integritate. sub nrō mundeburdo sit ductū est atq; defensione
integerrime contra omniū iniquitatem hominū cōstituentē p̄cepimus atq; iubemus. ut nullus iudex publicus. uel q̄libet
ex iudicaria potestate. in ecclā aut loca uel agros seu reliquas possessiones sepe dicti monasterij et cellularū sibi subiec
tarum. ad causas iudicarie more audiendas. uel freda exigenda. uel paratas faciendas. aut illas redibiciones. aut hōi
uillares tollendos. uel illoz homines distringendos. aut inlicitas occasionēs req̄rendas. ingredi audeat. nec ea que
supra memorate sūt erigere presumat. sed cū cellis supra memoratis. et uillarib; alijsq; omib; reb; p̄tinenti monas
terio p̄tinentib; in quib; cūque consistant locis. siue pagis. necnō etiā cū oib; possessionibus quas iusta rationabilitq;
presenti t̄p̄e possidere diuoluit. similē cū his quas diuina pietas eidem sacratissimo loco p̄ suosquosq; fideles augē
uoluerit. Liceat memorato abbī suisq; successorib; et monachis in sepe dicto loco degeritib; quiete uiuere et possi
dere easdem res cū oī securitate. sine cuiuspiā contradiccione et minoratione. tenere et possidere. eorūq; pro
utilitatib; rationabiliter concambiare. et p̄ nō coniuge p̄leg; nrā stabilitate toti regni nrī. una cū monach
is in ibi dño militantib; diuinā medām iugit̄ exorare. Et quando cūq; diuina uocatione memorat̄ alba aut
successores sui ab hac luce migrauerit. quādiu int̄ se tales inuenire potuerint. qui eos scdm̄ reglām sēi benedic
ti regere et gubernare ualeant. licenciā habeant ex semedip̄sis abbates eligere. q̄ eis ut p̄dixim; merito uite et
scitatis p̄esse et p̄desse possint. Et ut hec nrē confirmacionis auctoritas p̄petuā obtineat firmitatem. manu p̄
pria sub̄t firmatum. et assenti nrī impressione adsignatū iussimus.

Signū karoli gloriosissimi Regis. A droari P̄br ad uicem ludouici recognouit. Data .ii. idus Maij.
Anno .iii. Indicione .vii. Regnante domino nrō karolo gloriosissimo Rege. In dī nōe feliciter doyen.
Actū sola ciuitate

- A. Pergamí original (740 x 440 mm): Bibliothèque Nationale de France (París), manuscrit Nouvelles acquisitions latines 2579, f. 1.
- B. Còpia en pergamí del segle XII (300 x 415 mm): Arxiu Comarcal de la Selva (Santa Coloma de Farners). Al dors: “Còpia del precepte primer de Karlos Calvo”; “Monasterium Ameriensi”; “Privilegi ... concedit per lo rey Carles ... al abat de St. Madir que vay es ... unit ab el d'Amer”; “Privilegium aliud Caroli”; “Privilegi de lo abat de Mer”.
- C. Còpia en paper del 10 de novembre de 1682: Arxiu Diocesà de Girona, Amer, Liber Privilegiorum, f. 1rv.
- [D]. Còpia en paper del segle XIX, feta per Roc d'Olzinelles, monjo i arxiver de Ripoll, avui perduda.
- a. VILLANUEVA, Jaime, *Viage literario*, vol. 14, núm. 19, ex C.
- b. FLÓREZ, Enrique, i altres, *España sagrada*, vol. 45, núm. 32, ex D.
- c. OMONT, Henri, “Diplômes carolingiens”, p. 368-372, ex A.
- d. MONSALVATJE, Francesc, *Noticias Históricas*, vol. 11, núm. 13, p. 103-105, ex a.
- e. ABADAL, Ramon d', *Els diplomes carolingis*, vol. 1, p. 11, ex A.
- f. PLADEVALL, Antoni, dir., *Catalunya Romànica*, vol. 5, p. 250, ex e.
- g. PRUENCA, Esteve, *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*, núm. 2, ex e.

1. TRANSCRIPCIÓ I TRADUCCIÓ DEL DOCUMENT

TRANSCRIPCIÓ

844, maig, 14, Tolosa

Precepte. El rei Carles el Calb, des de Tolosa, concedeix a l'abat Guilarà, del monestir de Sant Medir i Sant Genís –que al segle X esdevindria el monestir d'Amer– la immunitat que ja li havia concedit l'emperador Lluís el Pietós i la facultat d'eleger abat i li confirma les seves possessions i drets.

Ex B.

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis, Karolus, gratia Dei rex.

Si erga loca diuinis cultibus mancipata propter amorem Dei eorumque in /2 eisdem locis sibi famulantibus beneficia oportuna largimur, [premium]¹ apud Dominum eterne remunerationis rependi non difidimus.

Idcirco no-/3 tum sit omnibus sancte Dei ecclesie fidelibus et nostris, presentibus atque futuris, quia quidam uir religiosus, Guilara,² abba monasterii quod est /4 situm in pago Gerundense constructum, scilicet sub honore sancti Emitherii³ sanctique Genesis, ad nostram accedens serenitatem optulit⁴ pre-/5 cellencie nostre quondam⁵ domni et genitoris nostri gloriose memorie, augusti Ludouici,⁶ auctoritatem predecessori siquidem suo ue-/6 nerabili abbati Deodato factam, in qua continebatur qualiter idem domnus et genitor noster, per intercessionem Gauzelmi, condam⁷ marchi-/7 onis, eum et monachos suos predictumque monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus sub sue inmunitatis tuicione defensionisque /8 munimine clementer suscepit.

Petit⁸ itaque reuerenciam nostram idem Guilara,⁹ abba, ut eandem domni et genitoris nostri renouantes [precep-/9 cionem],¹⁰ eum monachosque suos una cum prescripto monasterio et cellulis¹¹ sibi pertinentibus aliisque omnibus rebus similiter sub nostre inmunitatis /10 deffensione recipere plenissime dignaremur. Cuius inquam petitionibus libenter adqueuimus et ita illi concessisse omnibus notum esse uo-/11 lumus.

Quapropter¹² eundem abbatem cum monachis suis idem monasterium cum omnibus rebus sibi pertinentibus ac cellis sibi subiectis, qua-/12 rum una¹³ dicitur domus sancte Marie sita secus fluuium Amera, altera uero domus scilicet sita super fluuium Sterriam necnon etiam cellullas /13 duas in pago Impuritanense sitas, ex quibus una appellatur Columbarius sita super fluuium Tezeram, altera quippe dicitur Carcer /14 iusta¹⁴ maris magni litora, cum omni earum omnium rerum integ[ri]tate¹⁵ sub nostro mundeburdo, sicut dictum est, atque defensione /15 integerrime contra omnium inquietudines hominum constituentes, precipimus atque iubemus ut nullus iudex publicus uel quislibet /16 ex iudicaria¹⁶ potestate in ecclesias aut loca uel

agros seu reliquas possessiones sepedicti monasterii et cellullarum sibi subiec-/17 tarum, ad causas iudicario¹⁷ modo audiendas uel freda exigenda uel paratas faciendas aut ullas redibiciones aut fidei /18 iussores¹⁸ tollendos uel illorum homines distringendos aut inlicitas occasiones requirendas ingredi audeat¹⁹ nec ea que /19 supra memorate sunt exigere presumat; sed, cum cellis supra memoratis et uillaribus aliisque omnibus rebus prenominato monas-/20 terio pertinentibus in quibuscumque consistant locis siue pagis necnon etiam cum omnibus possessionibus quas iusta racionabiliterque /21 presenti tempore possidere dinoscitur simul cum his quas diuina pietas eidem sacratissimo loco per suos quosque fideles auctoritate /22 uoluerit, liceat memorato abbati suisque successoribus et monachis in sepedicto loco degentibus, quiete uiuere et possi-/23 dere easdem res cum omni securitate sine cuiuspiam contradiccione et minoracione tenere et possidere eorumque pro utilitatibus /24 racionabiliter concambiare et pro nobis coniuge proleque nostra [seu]²⁰ stabilitate tocius regni nostri una cum monach-/25 is inibi Domino militantibus²¹ diuinam misericordiam iugiter exorare.

Et quandocumque diuina uocacione memoratus abba aut /26 successores sui ab hac luce migrauerint, quandiu inter se tales inuenire potuerint qui eos secundum regulam sancti Benedic-/27 ti regere et gubernare ualeant, licenciam habeant ex semedipsis²² abbates eligere qui eis, ut prediximus, merito uite /28 et sanctitatis preesse et prodesse possint.

Et ut hec nostre confirmacionis auctoritas perpetuam obtineat firmitatem, manu pro-/29 pria subtus firmauimus et anuli nostri inpressione adsignari iussimus. /30

Signum Karoli, gloriosissimi regis.

Adrouarius,²³ presbiter, ad uicem Ludouici²⁴ recognouit.²⁵

Data ·II· idus madii,²⁶ /31 anno ·IIII·, indicione²⁷ ·VII·, regnante domno nostro Karolo, gloriosissimo rege. In Dei nomine feliciter. Amen. /32 Actum Tol<os>a ciuitate.²⁸

TRADUCCIÓ¹

En nom de la santa i indivisible Trinitat, Carles, rei per la gràcia de Déu.

Si per l’amor de Déu atorguem els oportuns beneficis als llocs destinats al culte diví i a les persones que hi prestem els seus serveis, confiem d’atreure’ns davant del Senyor el premi de la remuneració eterna.

Per això, que sigui conegut de tots els fidels de la santa església de Déu i nostres, tant presents com futurs, que el religiós baró Guilarà, abat del monestir que és situat al *pagus* de Girona, construït en honor de sant Medir i de sant Genís, acudint a la nostra serenitat, mostrarà a la nostra excel·lència un document del difunt senyor i pare nostre de gloriosa memòria, l’august Lluís, atorgat al seu predecessor, el venerable abat Deodat, en el qual constava que el mateix senyor i pare nostre, per intercessió del difunt marquès Gaucelm, el prengué clementment a ell, els seus monjos i l’esmentat monestir amb tots els béns que li pertanyen sota la protecció de la seva immunitat i sota l’empara de la seva defensa.

Així doncs, el mateix abat Guilarà demanà a la nostra reverència, per tal de renovar el mateix precepte del senyor i pare nostre, ens dignéssim igualment a rebre de manera plena sota la defensa de la nostra immunitat la seva persona i els seus monjos juntament amb l’esmentat monestir i les cel·les que li pertanyen i tots els altres béns. Nosaltres accedirem de bon grat a les seves peticions i així volem que sigui conegut de tothom que li ho concedirem.

Per això, tal com s’ha dit, després de posar sota la nostra protecció i completament sota la nostra defensa contra les pertorbacions de tots els homes, el mateix abat amb els seus monjos i el mateix monestir amb tots els béns que li pertanyen i amb totes les cel·les que li són subjectes, una de les quals s’anomena casa de Santa Maria, situada prop del riu Amer, una altra casa situada a la vora del riu Terri i també dues cases més situades al *pagus* d’Empúries, una de les quals s’anomena Colomers, situada a prop del riu Ter, i l’altra s’anomena Càrcer, situada a la costa del gran mar, manem i ordenem que cap jutge públic i cap persona del poder judicial no gosi entrar a les esglésies o als llocs o als camps o a les altres possessions de l’esmentat monestir o de les cel·les que li són subjectes, amb la finalitat d’oïr-hi causes segons els costums judicials o d’exigir-hi esmenes o de fer-hi parades o de prendre-hi rendes o fidejussors o de manar els seus homes o de cercar-hi il·lícites excuses i que no pretengui exigir-hi res de tot el que s’acaba d’esmentar; sinó que sigui permès a l’esmentat abat i als seus successors i als monjos que viuen a l’esmentat monestir, habitar-hi tranquil·lament i exercir-hi la possessió, amb les cel·les abans esmentades i amb els vilars i tots els altres béns que pertanyen a l’esmentat monestir, en

1. *text superposat* – 2. A: religiosus vir, Wilera – 3. A: Emeterii – 4. A: obtulit – 5. *escrit* quandam, *corregit a partir d’A* – 6. A: Hludowici – 7. A: quondam – 8. A: Petiit – 9. A: Wilera – 10. *text al marge dret de la línia 8 i superposat a la línia 9* – 11. A: cellis – 12. *escrit* Qua propter, *corregit a partir d’A* – 13. A: altera – 14. A: juxta – 15. *paraula malmesa a causa d’un forat* – 16. A: judiciaria – 17. A: iudicario – 18. A: fidejussores – 19. *escrit* audeaat, *corregit a partir d’A* – 20. *text superposat* – 21. *escrit* militantuntibus, *corregit a partir d’A* – 22. A: semetipsis – 23. A: Archarius – 24. A: Hludowici – 25. A: recognouit et subscripsit. – 26. A: madii – 27. A: indictione – 28. A: Actum Thol[os]a civitate, in Dei nomine feliciter. Amen. Amen.

1. Per a la present traducció, partim de la de Joan Bellés i Sallent, de la qual hem retocat mínimament la puntuació i algunes paraules, cf. PLADEVALL, *Catalunya romànica*, vol. 5, p. 250.

qualsevol lloc o *pagus* on estiguin situats, com també amb totes les possessions que se sap que té en el moment present de manera justa i raonable i amb aquelles que la misericòrdia divina vulgui que siguin afegides a aquest lloc sagrat per mitjà dels seus fidels i que puguin tenir i posseir aquests béns amb plena seguretat i sense oposició ni minva de part de ningú i de fer-ne permutes segons les seves raonables necessitats i demanar contínuament, juntament amb els monjos que serveixin Déu en aquest lloc, la misericòrdia divina per a nosaltres, per a la nostra esposa i per als nostres fills, com també per l'estabilitat de tot el nostre regne.

I cada vegada que s'escaigui que, cridats per Déu, l'abat esmentat o els seus successors deixin aquest món, si –els monjos– poden trobar entre ells una persona apta per a regir-los i governar-los sota la regla de sant Benet, que tinguin llicència per a elegir d'entre ells mateixos els abats que puguin, com hem dit abans, presidir-los i ser-los útils pels mèrits de la seva vida i la seva santedat.

I, per tal que aquest document de confirmació nostre obtingui validesa perpètua, l'hem confirmat amb la nostra pròpia mà i hem manat que fos marcat amb la impressió del nostre anell.

Signatura de Carles, rei gloriósissim.

Adroer, prevere, ho ha reconegut en lloc de Lluís.

Donat el segon dia dels idus de maig, l'any quart, indicció setena, del regnat del nostre senyor Carles, rei gloriósissim. En nom de Déu feliçment. Amen. Fet a la ciutat de Tolosa.

2. ESTUDI PALEOGRÀFIC I DIPLOMÀTIC

CONSIDERACIONS PALEOGRÀFIQUES

El pergamí que és objecte del present estudi, anomenat [B] en l'aparat crític, és de forma allargada: mesura 300 mm d'ample i 415 d'alt. El text del document es troba a la cara de la carn, com és habitual, perfectament distribuït en 32 línies paral·leles. A excepció del marge inferior, que mesura uns 100 mm, els altres tres marges són força estrets: mesuren aproximadament uns 13 mm d'ample.

El pergamí està en un magnífic estat de conservació, si bé s'observen encara les marques d'haver estat plegat en quatre plecs verticals i en tres d'horizontals, fet que ha originat dos petits forats al centre del pergamí, entre les línies 13 i 14 i entre les línies 28 i 29.

L'escriptura és carolina cal·ligràfica, de *ductus* gruixut i un contrast entre gruixuts i perfils. Palesa un dreçament de les grafies i una correcta separació de les paraules. Destaquen les astes superiors que, a més dels engruiximents que presenten, acaben en una espècie de triangle. Els espais interliniats són prou amples. El text s'inicia amb una caplletra, I, molt dibuixada.

De l'anàlisi de la morfologia de la lletra, cal destacar:

- ♦ la *d* alterna les formes uncial i recta;
- ♦ la *e* està escrita amb traç intermedi finíssim i cap amunt;
- ♦ la *g* té l'obertura inferior sense tancar del tot;
- ♦ les *f* i *s* són altes;
- ♦ no hi ha cap *e* caudada que calgui transcriure per *ae*, a diferència del document original –[A]–;
- ♦ tot i que apareixen poques vegades, les *íí* seguides s'escriuen amb accents diacrítics.

Les abreviatures que l'escrivà utilitza són les següents:

- ♦ una línia lleugerament inclinada d'esquerra a dreta com a signe general, per omissió de nasals i per –*er*;
- ♦ s'utilitza el signe d'–*et* sil·làbic i copulatiu;
- ♦ en dues ocasions la lletra *l* porta una línia lleugerament inclinada d'esquerra a dreta, que equival a –*ul*–;
- ♦ també apareixen els signes de *pre*, *pro*, *per*, *qui*, *que* i *qua*;
- ♦ igualment, són característics els signes que equivalen a –*ur* i a –*us*;
- ♦ s'utilitza el punt i la coma després de la *q*, cosa que equival a –*ue*;
- ♦ i, en una sola ocasió, l'abreviatura de la terminació –*orum*.

Finalment, hi ha diverses paraules que presenten una contracció: *nomine* (línia 1), *sanc-te*, *sancti* i *sanctitatis* (línies 1, 3, 1, 26 i 28), *gratia* (línia 1), *Dei* (línia 1 i 3), *Dominum* (línia 2), *nostris*, *nostrum*, *nostram*, *nostre*, *nostro* i *nostri* (línies 3, 4, 6, 8, 9, 14, 24 i 28), *ecclesie* i *ecclesi-as* (línies 3 i 16), *glorioso* (línia 5), *abbati* i *abbatem* (línies 5, 11 i 22), *esse* (línia 10), *uero* (línia 12), *omni* i *omnibus* (línies 14, 20 i 23), *prenominato* (línia 19), *tempore* (línia 21), *auctoritate* (línia 21), *nobis* (línia 24), *misericordiam* (línia 25), *secundum* (línia 26) i *presbiter* (línia 30).

En la transcripció, hem consignat les principals variacions envers el document original –[A]–, que recollim al final del document. Tanmateix, no hem indicat les variacions corresponents a les *e* caudades que Ramon d’Abadal –[E]– transcriu per *ae*, ni a les dobles consonants *ff* i *ss* ni tampoc a les consonants *v*, *j* i *t* abans d’*i*. En aquesta transcripció hem respectat les dobles consonants, les *u* i *i* consonàntiques i les *c* abans d’*i* tal com apareixen escrites en el pergami.

CONSIDERACIONS DIPLOMÀTIQUES I JURÍDIQUES

De tots els autors que l’han estudiat, només Henri Omont el 1904, dubtava entre atribuir el precepte de Carles el Calb a l’any 843 o al 844.² Tota la resta segueixen l’opinió de Jaime Villanueva a inicis del segle XIX i de Joseph Calmette a inicis del XX. Aquest darrer assegurava que no hi havia cap motiu per dubtar del 844 com a any de redacció del precepte, sense cap motiu de dubte a causa de la subscripció i de l’itinerari del rei Carles el Calb.³ En efecte, el 14 de maig del 844 encara correspon al quart any del regnat del fill del rei Lluís el Pietós, Carles el Calb, que va ser coronat el 20 de juny del 840.

A través del càlcul de la indicció, que és un període de quinze anys derivat de la prestació d’impostos a l’imperi Romà. L’any 844 és, de manera precisa, el setè any del 56è període indiccional.

Encara que la datació sigui correcta, hi ha diversos indicis i detalls que permeten constatar, de manera clara, que el pergami recentment adquirit pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i ara dipositat a l’Arxiu Comarcal de la Selva –[B]– és una còpia del precepte original del segle IX.

1. Hi manca el monograma del rei Carles el Calb (823-877), fet que es troba a d’altres preceptes originals conservats als arxius Capítular i Diocesà de Girona relatius al mateix rei o a d’altres anomenats Carles. En concret, el monograma es troba en el precepte que el dia 13 de maig del 844 –el dia anterior al de la data del precepte del monestir d’Amer– el rei Carles el Calb va concedir al monestir de Santa Maria de les Escaules (cf. Figura 1).⁴ El monograma de Carles també apareix en els preceptes concedits pels reis Carles el Gras (876-888) a la seu de Girona els anys 881 i 886 i Carles el Simple (898-922).⁵ El rei Odó, l’any 891, va concedir un parell de preceptes a particulars, però només un conserva la seva signatura pròpia.⁶

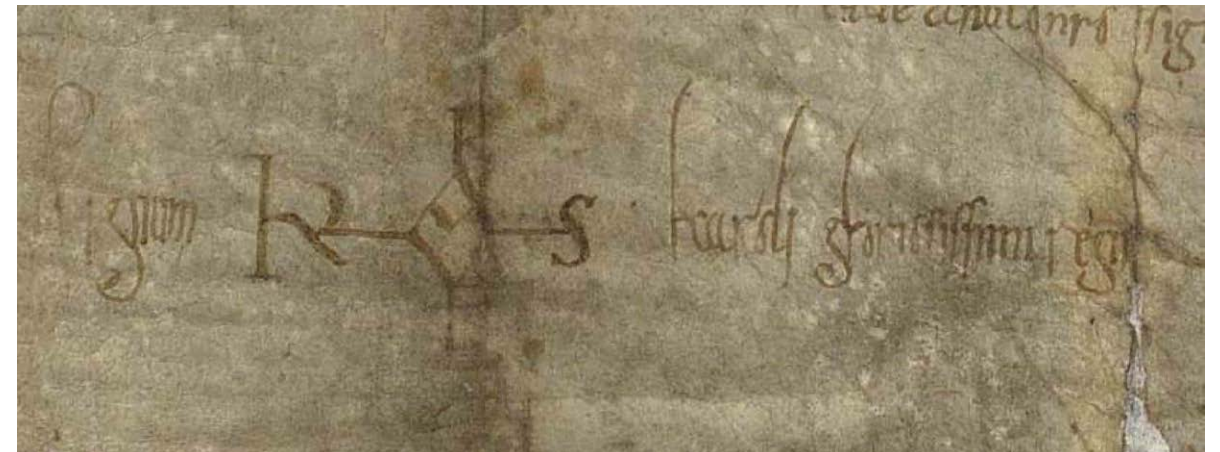

Figura 1. Signatura i monograma del rei Carles el Calb al precepte de les Escaules (844)

2. A banda del rei, en el pergami ara conservat a l’Arxiu Comarcal de la Selva el nom del notari és “*Adrouarius*”, un nom que podia ser força corrent a les terres gironines del segle XII. L’original del precepte, però, és “*Archarius*”, que era menys habitual o del tot excepcional en aquesta època.
3. La transcripció dels noms propis del rei Lluís el Pietós i de l’abat Guilarà d’Amer, s’ha simplificat tot fent desaparèixer lletres com la *h* inicial i la *w*: mentre que a l’original del segle IX els noms eren “*Hludowici*” i “*Wilera*”, en el pergami ara conservat a l’Arxiu Comarcal de la Selva els noms han passat a ser “*Ludouici*” i “*Guilara*”.
4. Tot i que, abans de la signatura, el rei mana que el precepte sigui segellat amb el seu propi anell per tal que tingui tot el valor –“*anuli nostri inpressione adsignari iussimus*”–, en el document no hi ha cap marca ni senyal que hi hagi hagut cap segell, a diferència d’altres preceptes carolingis dels arxius gironins, com els dels anys 844, 881 i 891.⁷

Les anteriors consideracions paleogràfiques i diplomàtiques permeten assenyalar que el pergami ara dipositat a l’Arxiu Comarcal no és cap document original del segle IX, sinó una còpia del segle XII amb un tipus de lletra similar a d’altres del bisbat de Girona d’entre la fi del segle XI i la meitat del XII.⁸

Molt probablement aquesta còpia del segle XII es va conservar a l’arxiu del mateix monestir d’Amer fins que va ser desamortitzat el 1835. Les anotacions al dors correspondrien a diverses ordenacions de l’arxiu efectuades probablement al segle XVIII o a inicis del XIX. S’hi pot llegir, entre d’altres textos: “*Còpia del precepte primer de Karlos Calvo*” i “*Monasterium Ameriensi*”. No s’observa en canvi, cap mena de numeració que pugui relacionar-se amb una ordenació dels documents de l’arxiu del monestir.

En realitat, al mateix arxiu del monestir d’Amer d’abans de la desamortització, també s’hi trobava el document original del precepte, escrit al segle XIX, i que avui es conserva a la Bibliothèque Nationale de France –[A]–. Segons recull Ramon d’Abadal, “*al segle XIX aquest original es conservava a l’Arxiu de la Delegació d’Hisenda de Girona*” i, juntament amb dos al-

2. OMONT, “Diplômes carolingiens...”, p. 368.

3. VILLANUEVA, *Viage literario*, vol. 14, p. 217; CALMETTE, “Un jugement”, p. 62, nota 2; MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, vol. 14, p. 346 i 368; ABADAL, *Els diplomes catalans*, part 1, p. 11; SOBREQÜÉS-RIERA-ROVIRA-ORDEIG, *Els comtats de Girona...*, núm. 25.

4. Arxiu Capítular de Girona [ACG], pergami núm. 3 (844.05.13); cf. MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona*, núm. 7.

5. ACG, pergamins núm. 4 (881.08.29) i núm. 5 (886.09.02); Arxiu Diocesà de Girona [ADG], Mitra, calaix 6, pergami núm. 65 (922.06...); cf. MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona*, núm. 14, 15 i 56.

6. ADG, Mitra, calaix 6, pergami núm. 50 (891.07.15); cf. MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona*, núm. 24. El precepte que no conserva la signatura es troba a ACG, pergami núm. 6 (891.07...), cf. MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona*, núm. 23.

7. ACG, pergamins núm. 3 (844.05.13) i núm. 4 (881.08.29); ADG, Mitra, calaix 6, pergamins núm. 50 (891.07.15) i núm. 65 (922.06...); cf. MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona*, núm. 7, 14, 24 i 56.

8. Té moltes similituds, per exemple, a un document de la seu de Girona del 1088, cf. ACG, pergami núm. 104 (1088.10.15), cf. ARNALL-PONS GURI, *L’escriptura*, núm. 22.

tres preceptes d’Amer, dels anys 860 i 922,⁹ provenien del monestir desamortitzat d’Amer i foren comprats per la Biblioteca Nacional de París a Girona aprofitant la situació confusionària que seguí a la desamortització.¹⁰ Aquests documents, un cop ja a França, van ser estudiats per Henri Omont i Joseph Calmette a inicis del segle XX.

En canvi, els historiadors de l’església espanyola, Jaime Villanueva i els pares Merino i La Canal, autors dels volums gironins de la *España Sagrada*, no van transcriure el document original, sinó unes còpies força tardanes del document. El primer va transcriure una còpia elaborada l’any 1682 per a ser inclosa en el *Liber Privilegiorum* del monestir d’Amer, que avui es conserva a l’Arxiu Diocesà de Girona, on hi ha un petit fons de documents precedents d’aquest monestir. Els altres historiadors van recórrer a la còpia efectuada pel monjo Roc d’Olzinelles de Ripoll, avui perduda.

Probablement, el document adquirit pel Departament de Cultura i dipositat a l’Arxiu Comarcal de la Selva –[B]– es conservava al fons arxivístic del mateix arxiu d’Amer fins a la seva desamortització el 1835. A continuació, degué anar a parar a l’Arxiu de la Delegació d’Hisenda de Girona, igual com tots els fons documentals dels monestirs gironins desamortitzats. El fet que no s’hi observi, ni al *recto* ni al *verso*, cap impressió del segell d’aquest arxiu, fa pensar que el pergami ja no era a Girona entre el 1899 i el 1901 Gabriel Martín del Río i Eduardo González Hurtebise van començar a posar-hi ordre i a acabar l’estat lamentable en què es trobaven els fons de monestirs desamortitzats.¹¹ En tot cas, el pergami en qüestió no va arribar a ingressar el 1918 a l’Arxiu de la Corona d’Aragó, dirigit precisament per Eduardo González Hurtebise, de manera que no forma part dels actuals fons del monestir d’Amer que s’hi conserven en la secció d’Ordres Religiosos i Militars o Monacals.

A banda dels tres preceptes de Santa Maria d’Amer que van anar a parar a la Bibliothèque Nationale de França, a París, d’altres documents van estar-se un temps a la Biblioteca de Catalunya i, més tard, van reunir-se amb els fons de l’Arxiu de la Corona d’Aragó.¹² Un altre precepte, el 890, ha estat localitzat recentment en un arxiu particular de Perpinyà.¹³ I un document tan o més important, la consagració del 949, es troba actualment a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú.¹⁴ Tanmateix, alguns documents que eren a inicis del segle XX a l’Arxiu de la Delegació d’Hisenda de Girona i que coneixem només per les transcripcions que van fer Joseph Calmette i Francesc Monsalvatje, s’han perdut i ara resulten introbables.¹⁵ Aquesta era la situació de la còpia del segle XII del precepte Carles el Calb de l’any 844 fins que, la primavera del 2017, ha estat adquirida pel Departament de Cultura i dipositada a l’Arxiu Comarcal de la Selva.

3. ESTUDI HISTÒRIC

La confecció de la còpia del segle XII indica la importància que tenia aquest precepte gairebé fundacional del monestir d’Amer que, a mitjan segle IX i encara fins a mitjan segle X, estava establert a Sant Medir –de Cartellà–. Per aquest motiu, cal contextualitzar aquest document en la història del monestir amerenc.

Un dels consellers del rei Carles el Calb, Hincmar (806-882), arquebisbe de Reims, va reconèixer en un tractat en què defensava la llibertat de l’Església que les riqueses d’aquesta institució provenien dels reis: “*per iura regum Ecclesia possidet possessiones*”.¹⁶ Així, Hincmar acceptava que els monarques dirigissin l’Església, almenys en els afers civils, de manera semblant a com governaven sobre una estructura més o menys complexa de poders militars, civils i religiosos entre els quals hi trobem els comtes, els jutges, els bisbes i els abats. Les paraules d’Hincmar donen peu a pensar que les riqueses de l’Església i el culte religiós encara tenien una dimensió pública i que, de fet, eren un afer de l’estat carolingi.

En aquest marc, la conquesta dels comtats del que hom anomena la Marca Hispànica, entre el 785 i el 800, va ser seguida per la fundació de diversos monestirs benedictins patrocinats directament pels reis carolingis tal com està perfectament documentat a través de diversos preceptes. Un d’aquests monestirs és el monestir de Sant Medir i Sant Genís situat al lloc de Cartellà, que a mitjan segle X va ser traslladat a Santa Maria d’Amer, on almenys des del 844 ja existia una “*cella*” o “*domus*”, és a dir, un petit monestir depenent del de Sant Medir.

LA FUNDACIÓ DEL MONESTIR DE SANTA MARIA D’AMER

El precepte del 844 és el més antic que es conserva dels que van ser concedits al monestir de Sant Medir, però en el seu text queda palès que el monestir ja existia amb anterioritat. L’abat Guilarà va acudir a Tolosa per sol·licitar al rei Carles el Calb la renovació d’un anterior document –“*auctoritas*”– que el pare del monarca, Lluís el Pietós, havia concedit a l’abat predecessor, Deodat, en el qual l’havia pres a ell, als seus monjos i a l’esmentat monestir sota la protecció de la seva immunitat i sota l’empara de la seva defensa. No hi ha cap datació d’aquest document que no s’ha conservat, però l’esment de Gaucelm, marquès, permet situar la donació entre els anys 829 i 830. Gaucelm era fill de Guillem de Tolosa i germà de Bernat de Septimània. Quan aquest, després d’haver esclafat la revolta d’Aissó el 828, va ser cridat a la cort del rei Lluís el Pietós, Gaucelm va incorporar els comtats de Girona, Barcelona i Narbona al del Rosselló, que tenia des del 812 com a herència paterna, al d’Empúries, que obtingué del rei carolingi el 817, i als de Conflent i Rasès, que li havien estat atribuïts el 828. Així es va

9. Bibliothèque Nationale de France [BNF], manuscrit Nouvelles Acquisitions Latines 2579, f. 2 (860.11.29) i f. 3 (922.06.05); cf. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 3 i 7.
10. ABADAL, *Els diplomes carolingis*, vol. 1, p. XXIII.
11. Els rotlles de pergamins de Sant Pere de Galligants, també dipositats a l’Arxiu de la Delegació d’Hisenda de Girona en aquests anys, sí que porten el segell d’aquesta institució, cf. MALLORQUÍ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants*, p. 14-15.
12. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 14, 15 i 22.
13. SOBREQÜÉS-RIERA-ROVIRA-ORDEIG, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 73 (890.06.25).
14. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 9 (949.11.09).
15. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 6, 18, 21, 34 i 51.

16. HINCMAR, *Pro Ecclesiae libertatem defensione*, dins MIGNE, *Patrologiae cursus completus*, vol. 124, col. 1051; cf. SALRACH, “Disputes i compromisos”, p. 933.

convertir, de manera provisional, en “marquès”. Al cap de pocs anys, el 834, va ser decapitat a causa de la seva implicació en les guerres del final del regnat de Lluís el Pietós.

Probablement, el monestir de Sant Medir havia estat fundat al primer terç del segle IX, durant el regnat de Carlemany o el de Lluís el Pietós, sobre terres ermes i abandonades, com solia ésser descrit en els casos d’Albanyà, les Escaules i Banyoles, monestirs tots ells situats al comtat de Besalú. Al comtat de Girona, el monestir de Sant Medir és l’únic documentat en aquest període.

A inicis del segle XX, l’historiador olotí Francesc Monsalvatje afirmava haver trobat, a l’Arxiu de la Delegació d’Hisenda de Girona, un llibre corresponent a l’*Índice de las escrituras del monasterio de Amer y Rosas*, en el qual hi havia anotat que a l’arxiu del monestir, amb el núm. 10, hi havia la “*confirmación por Ludovico Pío de los privilegios que concedió Carlomagno al monasterio de Amer, en el año 836*”.¹⁷ Tanmateix, ningú fins ara ha trobat aquesta escriptura i, per tant, la intervenció de Carlemany a favor del monestir que esdevindria el de Santa Maria d’Amer queda reservada a una simple hipòtesi i possibilitat.

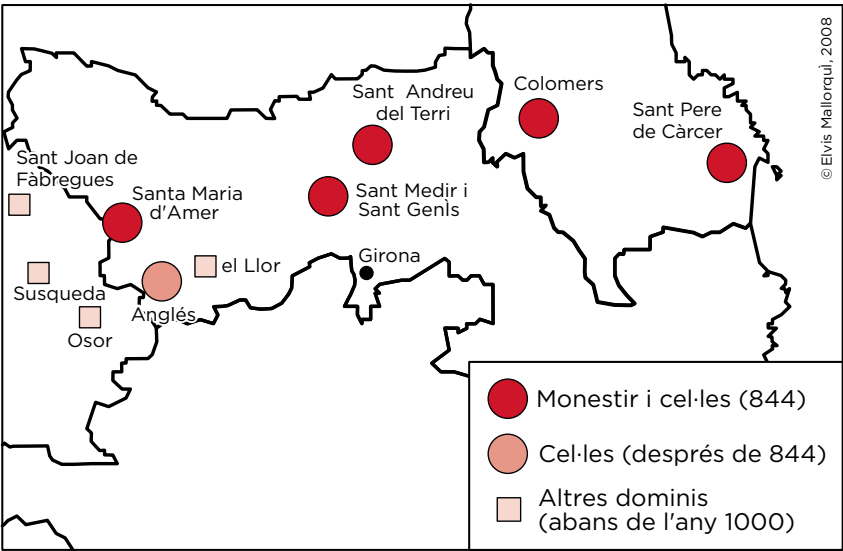
El que sí cal subratllar és la intercessió del comte i marquès Gaucelm a favor de l’abat de Sant Medir, Guilarà.¹⁸ Aquesta intermediació no es degué limitar a una simple informació transmesa a l’abat per acudir a la cort de Lluís el Pietós, sinó que probablement va consistir en un paper més actiu per afavorir el que és i ha estat el més antic monestir benedictí del comtat de Girona.

EL DIPLOMA DEL 844: IMMUNITAT I LLIBERTAT D’ELECCIÓ D’ABAT

En contrast amb Deodat, el seu successor com a abat del monestir de Sant Medir el 844, Guilarà, va viatjar personalment a Tolosa de Llenguadoc per tal de sol·licitar, a iniciativa seva, al rei Carles el Calb la renovació del privilegi concedit pel seu pare Lluís el Pietós. Guilarà tenia dos objectius clars que va aconseguir amb el precepte del 844: la immunitat i la llibertat d’elecció d’abat.

La immunitat consisteix en un privilegi mitjançant el qual un domini és sostret a l’acció dels agents ordinaris del rei o, en altres paraules, declarat exempt, immune, de llur intervenció i lligat directament a l’autoritat central, davant la qual el propietari és des d’aleshores responsable en persona de la major part dels serveis administratius i judicials dels quals els comtes i llurs agents són encarregats normalment en altres llocs. En el cas del precepte del 844, el rei concedeix a l’abat Guilarà que ni el comte ni cap altra autoritat podran entrar en el territori de la immunitat ni per jutjar ni per posar multes ni per prendre allotjaments ni per reclamar fidejussors ni prestacions ni per llevar homes –per a l’exèrcit– ni per exigir impostos. Aquestes funcions quedaven delegades a l’obtentor de la immunitat, a l’abat Guilarà en aquest cas i als seus successors. Això significava que totes aquestes facultats passaven, en el domini del monestir de Sant Medir, a l’abat. Els impostos, les multes, els censos i les prestacions ja no arribaven al fisc reial, sinó que s’ho quedava l’immunista. Aquest, és clar, també havia de conduir els seus homes al servei militar.¹⁹

El domini territorial afectat per la immunitat concedida a l’abat de Sant Medir no era continu sobre l’espai, sinó que consistia en la possessió de diverses “*cellae*”, cel·les o petits mo-

nestirs, situades als llocs d’Amer, Sant Andreu del Terri, Colomers i Càrcer, a prop de l’Estartit (cf. Figura 2).²⁰ Sobre el mapa aquestes possessions estan col·locades totes a poca distància de la riba esquerra del riu Ter, a excepció de la darrera cel·la, la de Càrcer, que es trobava a tocar el mar. En aquest sentit, cal remarcar que abans de la fi del segle XI una fortíssima inundació que, probablement, va obrir un nou curs del riu Ter entre Verges i la platja de Pals.²¹ Amb anterioritat, l’únic curs conegut del riu Ter és el que des de Verges es dirigia cap al nord-est, cap a les immediacions del port d’Empúries.

El segon objectiu de l’abat Guilarà era el d’obtenir la plena independència del monestir en el moment més crucial de la vida comunitària: el de la successió de cadascun dels abats. A diferència del que solia fer per als monestirs del centre del regne franc, el rei Carles el Calb va concedir que els monjos de Sant Medir escollissin amb total independència entre ells mateixos la persona apta, amb prou mèrits i amb el seu exemple de santedat, per regir la vida comunitària seguint la regla de Sant Benet.

LA PERVIVÈNCIA DEL PRECEPTE DEL 844 EN ELS DELMES PARROQUIALS

Amb posterioritat al 844, els monjos d’Amer van mantenir la prerrogativa d’elegir els nous abats entre ells mateixos. El 949 Eimeric va ser elegit nou abat i successor d’Alexandre, d’acord amb el consell del comte Borrell de Barcelona, el bisbe Gotmar de Girona i altres senyors i eclesiàstics; el 1006 Ramon va substituir com a abat el difunt Amalric, d’acord amb el bisbe Odó de Girona i els comtes Ramon de Barcelona i Hug d’Empúries; el 1017 el monjo Sunyer, de Sant Pere –potser de Galligants–, va ser elegit abat en substitució de l’arxiprest i abat Guitart, d’acord amb el bisbe Pere de Girona, el comte Berenguer Ramon I i la comtessa Ermessenda; el 1041 Pere va ser elegit abat en substitució de Sunyer, en presència del bisbe Pere de Girona i la comtessa Ermessenda; i el 1200 els monjos d’Amer van elegir Pere Hug, prior de Santa Maria del Coll, com a abat.²² A més, altres documents del segle XIII donen fe de la capacitat pròpia dels abats d’Amer per regular la vida interna de la comunitat: el 1240 l’abat

17. MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, vol. 11, p. 105 i vol. 14, p. 346.

18. ABADAL, *Els diplomes carolingis*, vol. 1, p. 10.

19. ABADAL, *Els diplomes carolingis*, vol. 1, p. v-vii.

20. BOLÓS-HURTADO, *Atles dels comtats d’Empúries i Peralada*, p. 70; BOLÓS-HURTADO, *Atles del comtat de Girona*, p. 78 i 85.

21. L’any 1074 el bisbe de Girona i els habitants d’Ullà van acordar reduir els censos dels masos, les terres i les vinyes perquè “*omnes mansi erant destructi et terras non poterant laborare propter inundationem aque*”, cf. MARTÍ, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona*, núm. 350; CANAL-NOLLA-SAGRERA, “Geografia administrativa”, p. 71.

22. PRUENÇA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 10 (949.11.09), 17 (1006.01.30), 18 (1017.11.29), 21 (1041.04.02) i 58 (1200.08.09).

Berenguer va encomanar al monjo Guillem el càrrec d’almoiner del monestir; el 1252 l’abat Arnau va modificar el règim alimentari dels monjos amb unes donacions que havia d’administrar el prior de la casa; i el 1290 l’abat Berenguer va disposar que el prior de Santa Maria del Coll residís a la casa del priorat.²³

La preservació de la independència del monestir d’Amer, però, només va ser possible a partir del manteniment dels drets obtinguts el 844 als llocs que el rei Carles el Calb va confirmar l’abat Guilarà i, sempre que es va poder, a una progressiva ampliació dels llocs subjectes a la immunitat del monestir. Així s’observa en tres altres preceptes concedits als abats del monestir de Sant Medir: el 860 el mateix rei Carles va renovar el precepte al nou abat, Teodosi, i va afegir la “*valle Anglesio, ipsas Salas seu Palatiolum quod uocatur Merlac*” i el lloc d’Osor i tot el que poguessin llaurar dels boscos – “*ex ipsa silva ... usus extirpare commodum duxerint*”–; el 890 el rei Odó va confirmar la immunitat concedida a l’abat Hautvir i al monestir de Sant Medir per l’emperador Lluís el Pietós i pel rei Carles el Calb; i el 922 el rei Carles el Simple va fer el mateix que els seus predecessors, però no a l’abat, sinó al bisbe Guiu de Girona.²⁴

Des de ben aviat, l’abat i els monjos de Sant Medir van haver de defensar el que els havien concedit els reis carolingis. El 898 Madaix, com a “*mandatarius*” de l’abat Lupersuleus de la congregació formada per Sant Medir, Colomers, Sant Andreu del Terri, Sant Pere de Càrcer, Santa Maria d’Amer i Santa Maria d’Anglès, va denunciar el comte Gausfred que tenia injustament un alou a la vall d’Anglès, al lloc de Palol Merlac amb els límits situats entre el riu Ter a llevant, el riu d’Osor a migdia, el cim del mont a ponent i les terres de Domaric al nord.²⁵ Per la situació, correspon aproximadament a l’actual terme municipal de la Celler de Ter, on hi havia l’església parroquial de Santa Maria d’Anglès. El comte, a través d’un altre mandatari, Trasovad, va mostrar l’escriptura d’adquisició efectuada a dotze parelles i a una dona sola. A aquests se’ls va demanar per quin dret tenien les cases, les corts, els horts, les terres, les vinyes, els conreus i els erms que havien venut al comte i van respondre que, tot i que “*non potemus provare nec per testis nec per scriptura*”, ho havien rebut com a donació o benefici del difunt abat Deodat –que havia governat el monestir feia setanta anys, cap al 830– i que ho havien posseït per més de quaranta anys. Això no els va ser suficient. Els jutges van dictaminar que la possessió dels béns d’Anglès per part del comte era injusta perquè els venedors ho havien adquirit de manera improcedent. El que va prevaldre, doncs, era el valor dels preceptes reials que els reis Lluís el Pietós, Carles el Calb i Odó havien concedit als abats de Sant Medir.

Més greu va ser el problema a què es van haver d’enfrontar els monjos de Sant Medir l’estiu del 942.²⁶ Un exèrcit d’hongaresos va arribar a les portes d’Hispània, però els guardians de les Cluses els impediren passar pel coll de Panissars i entrar a l’Empordà. Es van desviar cap al coll d’Ares i van entrar a les terres de l’antic comtat de Besalú cremant-ho tot al seu pas, sobretot les esglésies. Ho sabem gràcies a les actes de consagració i dotació dels anys següents al 942 de les esglésies de Riuferrer, Prats de Molló, Camprodon, Sant Julià de Ribelles, Sant Feliu del Bac, Sant Pere Despuig, Sant Joan les Fonts, Sant Andreu del Coll, Besalú, Albanyà i Banyoles. Els “*nefandis paganis que vocant Ungulis*”, els malvats pagans anomenats hongaresos, van quedar aturats a la ciutat de Girona per les gruixudes muralles romanes, però van saquejar tots els monestirs des d’Amer a Fontclara, al Baix Empordà. També van arrasar l’església de Santa Coloma de Farners abans de continuar cap a Barcelona.

23. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 103 (1240.05.01), 122 (1252.11.19) i 182 (1290.05.10).

24. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 3 (860.11.19), 4 (890.06.25) i 7 (922.06.05).

25. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 6 (898.04.17).

26. MILLÀS, “Sobre las invasiones húngaras”; BENET, “La incursió d’hongaresos”.

Probablement, arran d’aquest atac del tot imprevist els monjos supervivents van decidir traslladar la seu del monestir des de Sant Medir, a prop de la ciutat de Girona, a un lloc més amagat, a una vall entre les muntanyes, a Amer. De les cel·les que formaven la congregació de Sant Medir, la primera a ser restaurada i l’única on va perviure la vida cenobítica és la de Santa Maria d’Amer, l’església de la qual va ser reconstruïda abans del 9 de novembre del 949.²⁷ El bisbe de Girona, Gotmar, va consagrar un temple monàstic amb tres altars dedicats a Santa Maria, Sant Joan i Sant Benet i va dotar-lo amb els delmes, les primícies i les oblacions dels fidels residents a les vil·les de Llored, Rissac, Albecar i Galliça i a la vall d’Amer amb els seus termes tal i com figura als preceptes reials, “*cum finibus et terminis suis, sicut in regalibus preceptis est*”. El comte de Barcelona, Borrell, va concedir al monestir l’alou que tenia a la vall d’Anglès i al Llor. El mateix dia el bisbe i el comte, entre molts altres, van acceptar l’elecció d’Eimeric com a nou abat del monestir d’Amer, amb totes les esglésies, cel·les, vil·les i possessions que li pertanyien per les concessions reials, “*sicut continent auctoritatis patrum et regalis potestas*”.²⁸

Aquesta notícia és la primera que inclou la referència als delmes i als altres drets parroquials. De fet, al bisbat de Girona aquesta renda, que no està documentada abans del 887, es difon ràpidament a tot arreu a partir de la progressiva creació de noves parròquies, de territoris formats per l’agregació de vil·les, vilars i valls, com és el cas d’Amer, i posats sota la dependència d’una església.²⁹ Dos anys després de la consagració, el 951, l’abat d’Amer, a través d’un mandatari, Esclua, va acusar un grup d’homes i dones de Colomers d’haver-se apropiat, des de feia almenys vint-i-cinc anys, un alou situat en aquesta població. Aquests es defensen dient que l’havien adquirit d’un ciutadà de Barcelona, Sunifred, a través d’un arrendament. Com que no ho poden demostrar amb escriptures, acaben reconeixent la titularitat del monestir d’Amer pel valor del “*preceptum regis vel alias scripturas*”.³⁰

És possible, però, que els monjos d’Amer intentessin fer valer els seus drets amb una escriptura en part falsificada. Es tracta del precepte del rei Odó de l’any 890, en el qual hi ha una interpol·lació afegida quan es va fer la còpia del precepte el 4 d’abril del 951, dos mesos abans de la sentència en el plet.³¹ En aquests fragments afegits, cal comptar-hi, d’una banda, l’esment dels “*decimis vel primiciis infra terminis regalibus preceptis concessis*” entremig del pasuari i del teloneu, dos drets freqüents en els preceptes carolingis. De l’altra, es descrivien els termes de Colomers i de Càrcer amb una precisió gens característica del segle IX i, en canvi, molt més pròpia del segle X, període en què es començaven a definir els termes parroquials subjectes a la prestació del delme.

- ♦ Els límits de Santa Maria de Colomers eren: “*ab oriente in Palacium Abtauri et vadit per transversum usque in medium alveum Teder ad ipsas Rocham, a meridie in flumen Teder sive in ipsa rocha subtus Subiraneges vel in ipsum boschum vel stagniolum, ab occidente in pug de Argilaged vel in terminos Sancte Marie de Gausces vel Sancti Mathei, de circio de Galauns vel torrente de Pinis et de villa Elperic et sic vadens per eandem pervenit usque in valle Aureli*”.
- ♦ Els termes de Sant Pere de Càrcer eren: “*ab oriente inter in ipsum Carcerem vel in medium maris, a meridie in mare vel in Mata Monegal vel in ipsum*

27. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 9 (949.11.09).

28. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 10 (949.11.09).

29. MALLORQUÍ, *Parròquia i societat rural*, p. 79-84.

30. Arxiu de la Corona d’Aragó [ACA], Monacals, Santa Maria d’Amer, pergami núm. 2 (951.06.14), cf. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*, núm. 11.

31. SOBREQUÉS-RIERA-ROVIRA-ORDEIG, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, núm. 293 (951.04.04).

Gradel et sic revertitur per ipsum serrad contra occidentalem plagam et vadit circumflectando per ipsas petras et limites atque margines in ipsam terram de Grecis sive in campum Asciscli et concluditur infra Fontem Regalem et vadit per directum super ipsa Pineda ad ipsum solarum sub Rocha Mora et sic revertitur per ipsas rochas et limites et palacium antiquum usque in ipsum Carcerem.”

Els esforços fets pels monjos i abats d'Amer van permetre que, al llarg dels segles, la possessió d'aquests indrets tan allunyats continués en mans del monestir. El 1188 el papa Climent III va manar a l'arquebisbe de Tarragona i al bisbe de Barcelona que protegissin el dret de l'abat d'Amer a nomenar els rectors de l'església de Sant Pere i Santa Maria de Càrcer, situada a l'alou de Torroella, el qual pertanyia al monestir d'Amer per donació i concessió del rei, “*ex donatione et concessione regum, Ludouici scilicet successorumque suorum, cum omnibus decimis et primiciis*”.³² En realitat, en els preceptes dels reis carolingis no s'esmenten mai ni els delmes ni les primícies. Al cap dels segles, però, aquestes rendes parroquials eren justificades precisament perquè el monestir havia obtingut els preceptes dels monarques francs. En el cas del lloc de Càrcer, però, hi havia una dificultat afegida: els atacs dels sarraïns –per mar– havien fet que no hi hagués ni habitants al terme parroquial ni ningú que pagués el delme corresponent, perquè només eren veïns de les parròquies properes els que s'atrevien a conrear-hi res.

En canvi, el 1195 l'abat de Sant Benet de Castres, monestir de Narbona, va vendre a l'abat Ramon del monestir d'Amer els drets que li pertocaven sobre les parròquies de Fontclara –on hi havia hagut un antic monestir carolingi que degué ser destruït el 942–, Sant Feliu de Boada, Ruplà, la Sala, Canet de Verges i Vilacolum.³³ No només els delmes eren objecte del domini dels monjos d'Amer: tant a Fontclara com a Colomers, al segle XIV, l'abat d'Amer tenia molts masos i, és clar, tots els drets que els havien de prestar els seus habitants, que eren homes propis i sòlids del monestir. A Amer, igualment, l'abat era el senyor de la gran majoria de llars remences de la vall, tal com ho proven els capbreus senyorials del segle XIV.³⁴

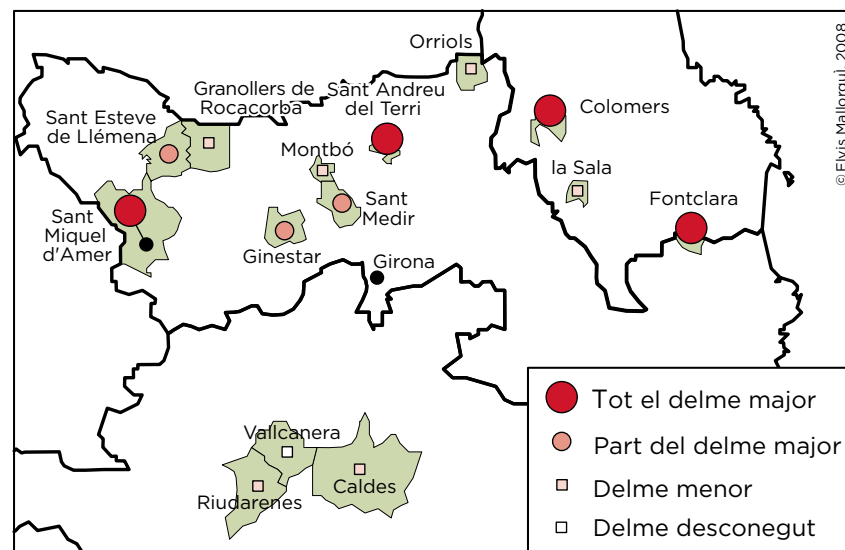

Figura 3. Els delmes del monestir de Santa Maria d'Amer, 1362-1371

Així s'entén la situació del 1362. Gràcies a l'inventari que va manar redactar el bisbe de Girona, Berenguer de Cruïlles, en el qual figuren els feus episcopals i també tots els delmes laics del bisbat sobre els quals ell tenia dret com a senyor eminent, sabem que l'abat i el monestir d'Amer obtenien tot el delme de les parròquies de Sant Miquel d'Amer, Sant Andreu del Terri, Colomers i Sant Pau de Fontclara; a més, el monestir d'Amer obtenia parts importants dels delmes de Sant Medir de Cartellà, Ginestar i Sant Esteve de Llémena, un testimoni probable de l'antic domini sobre aquests indrets (cf. Figura 3).³⁵ Certament, altres delmes anaven a parar al monestir d'Amer, com els de masos o veïnats de les parròquies de Granollers de Rocacorba, Montbó, Orriols, la Sala, Caldes, Riudarenes i Vallcanera. En cap cas, però, es tractava del delme major d'una parròquia com sí que passava amb els delmes que havien estat donats al monestir pels reis carolingis, un senyal més que el delme, en el moment de la seva creació, era un impost públic.

En conclusió, la gairebé total coincidència entre les cel·les monàstiques esmentades en els preceptes carolingis dels anys 844, 860, 890 i 922 amb els indrets on el monestir d'Amer ha obtingut la totalitat del delme al llarg de la història, des del segle X al XIX en què aquesta renda va ser abolida, confereix encara més valor al primer precepte conservat, el que l'any 844 el rei Carles el Calb va concedir a l'abat Guilarà. El document no només informa sobre els precedents del monestir en temps del rei Lluís el Pietós, sinó que, a través de la concessió de la immunitat sobre les cel·les dependents i de la llibertat d'elecció dels abats del monestir de Sant Medir i Sant Genís, també estableix els fonaments sobre els quals la comunitat monàstica que acabaria residint a Amer va poder perviure durant mil anys. Gràcies als preceptes, els monjos van refer el seu patrimoni després de la invasió d'hongaresos de l'any 942 i van aprofitar l'ocasió per assegurar-se que els delmes, les primícies, les oblacions dels fidels de les noves parròquies que s'estaven creant eren per al monestir i no per als senyors laics ni per als comtes.

En aquest context, la còpia realitzada al segle XII del precepte del 844, recentment adquirida pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i dipositada a l'Arxiu Comarcal de la Selva, és una evidència de la importància que els monjos d'Amer donaven al seu document fundacional, no només pel seu valor històric, sinó sobretot per la seva utilitat a l'hora de defensar els drets del monestir a tot arreu del seu domini.

Transcripció i text:
Elvis Mallorquí
Doctor en Història

35. MALLORQUÍ, *El Llibre verd del bisbe de Girona*, núm. 12, 11, 27, 33, 43, 81 i 127 (1362-1371).

32. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*, núm. 46 (1188.01.27).

33. PRUENCA, *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*, núm. 49 (1195.06.13).

34. BLANCO, “Masos grassos a la Vall d'Amer” i “Masos i masos grassos a la Vall d'Amer”; SOLDEVILA, “Els masos del monestir d'Amer al Baix Empordà”.

4. BIBLIOGRAFIA

ABADAL, Ramon d', *Els diplomes carolingis a Catalunya*, Barcelona – Ginebra: Institut d'Estudis Catalans – Institució Patxot de Catalunya, 1926-1952, 2 vols. (Catalunya Carolíngia; 2)

ARNALL, M. Josepa – PONS GURI, Josep M., *L'escriptura a les terres gironines, segles IX-XVIII*, Girona: Diputació de Girona, 1993, 2 vols.

BENET, Albert, “La incursió d'hongaresos a Catalunya l'any 942”, *Quaderns d'Estudis Medievals* [Barcelona], núm. 9, 1982, p. 568-574.

BLANCO, Joan, “Masos i masos grassos a la Vall d'Amer (segles XIV-XVI)”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* [Girona], n. 43, 2002, p. 29-105.

BLANCO, Joan, “Masos grassos a la Vall d'Amer (segles XIV-XVI): masos “ad benevisum” i estructures senyoriales”, dins BARCELÓ, Miquel – FELIU, Gaspar – FURIÓ, Antoni – MIQUEL, Marina – SOBREQÜÉS, Jaume, eds., *El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*, València: Universitat de València, 2003, p. 403-439.

BOLÒS, Jordi – HURTADO, Víctor, *Atles dels comtats d'Empúries i Peralada (780-991)*, Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1999.

BOLÒS, Jordi – HURTADO, Víctor, *Atles del comtat de Girona (785-993)*, Barcelona: Rafael Dalmau editor, 2000.

CALMETTE, Joseph, “Un jugement original de Wifred le Velu pour l'abbaye d'Amer (17 avril 898)”, *Bibliothèque de l'École des Chartes* [París], vol. 67, 1906, p. 60-69.

CANAL, Eduard – NOLLA, Josep M. – SAGRERA, Jordi, “Geografia física i administrativa a les terres de la badia de Pals a l'alta edat mitjana. L'enigma del curs del Ter (segles IX-XI)”, *Estudis del Baix Empordà* [Sant Feliu de Guíxols], núm. 13, 2016, p. 69-81.

FLÓREZ, Enrique, i altres, *España sagrada. Theatro geographico-historico de la iglesia de España*, Madrid: 1747-1967, 56 vols.

MALLORQUÍ, Elvis, *El Llibre Verd del bisbe de Girona (1362-1371). El delme i l'estructura feudal de la diòcesi de Girona al segle XIV*, Girona: Diputació de Girona, 2011.

MALLORQUÍ, Elvis, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII-XIV*, Barcelona: Fundació Noguera, 2011.

MALLORQUÍ, Elvis, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants (911-1300)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2013, 2 vols.

MARTÍ, Ramon, *Col·lecció diplomàtica de la seu de Girona, 817-1100*, Girona: Fundació Noguera, 1997.

MIGNE, Jacques Paul, ed. *Patrologiae cursus completus. Series latina*, París: 1844-1864, vol. 124, col. 1051.

MILLÀS, Josep M. “Sobre las invasiones húngaras en la Cataluña condal”, dins *Homenaje a Johannes Vincke*, Madrid: Centro Superior de Investigaciones Científicas, vol. 1, 1962-1967, p. 71-80.

MONSALVATJE, Francesc, *Noticias Históricas*, Olot, Impremta de Joan Bonet, 1902-1909, 18 vols.

OMONT, Henri, “Diplômes carolingiens. Bulle du pape Benoît VIII sur papyrus et autres documents concernant les abbayes d'Amer et de Camprodon, en Catalogne (843-1017)”, *Bibliothèque de l'École des Chartes* [París], vol. 65, núm. 1, 1904, p. 364-389.

PLADEVALL, Antoni, dir., *Catalunya Romànica*, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984-1998, 27 vols.

PRUENCA, Esteve, *El dominio territorial del monasterio de Amer*, (tesi doctoral inèdita), Barcelona: Universitat de Barcelona, 1966, 3 vols.

PRUENCA, Esteve, *Diplomatari de Santa Maria d'Amer* (edició a cura de Josep M. Marquès), Barcelona: Fundació Noguera, 1995.

SALRACH, Josep M., “Disputes i compromisos entre l'església de Girona i la noblesa. Nes d'unes difícils relacions (segles XI i XII)”, *Anuario de Estudios Medievales* [Barcelona], vol. 29, 1999, p. 927-957.

SOBREQÜÉS, Santiago – RIERA, Sebastià – ROVIRA, Manuel – ORDEIG, Ramon, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003, 2 vols. (Catalunya Carolíngia; 5)

SOLDEVILA, Xavier, “Els masos del monestir d'Amer al Baix Empordà al començament del segle XIV”, dins FERRER, M. Teresa – MUTGÉ, Josefina – RIU, Manuel, eds., *El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col·loqui (Barcelona, 3-5 de novembre de 1999)*, Barcelona: Consell Superior d'Investigacions Científiques, 2001, p. 429-440.

VILLANUEVA, Jaime, *Viage literario a las iglesias de España*, Madrid: Academia de la Historia, 1806-1852, 22 vols.

Copia del Precepto
primero de Carlos
Calvo.

